

Cees Kan

Historisch hoekje

Terugblik op de Museumcommissie van de NVvRd / NVvRth van 1978 tot 1995

Tijdens de vergadering van de Historische Commissie op 12 december 2000 overhandigde een vooraanstaand en langdurig lid van de oude Museumcommissie, Cees Kan, het archief van de Museumcommissie aan onze archivaris Joris Panhuysen. Een centrale figuur in de museumcommissie was dr. W.A.H. van Wylick, die ieder detail van het leven van Röntgen, zijn familie en zijn werken kende: hij schreef een proefschrift over W.C. Röntgen en maakte er zijn levenswerk van. De Museumcommissie heeft in haar 17-jarige geschiedenis en ook in de periode daarvoor turbulente tijden gekend. Naast successen waren er – ondanks het enthousiasme en de noeste inzet van de leden - ook teleurstellingen en frustraties. Cees Kan – tot voor kort werkzaam als radioloog in het Diaconessenhuis te Eindhoven - maakte de volgende samenvatting.

Reeds in de jaren zestig van de vorige eeuw waren er in de Nederlandse Vereniging voor Radiologie plannen voor de oprichting van een Röntgenmuseum te Apeldoorn (Stam, De Reus, Van Wylick). In 1967 werd door het Gemeentemuseum te Apeldoorn een tentoonstelling ingericht over Röntgen met medewerking van de NVvRd en het Duitse Röntgenmuseum Remscheid-Lennep. Deze tentoonstelling werd onder de naam ‘Historie van een schaduwspel’ gehouden van 29 april tot 31 oktober 1967. De opening viel samen met een congres van de NVvRd. Enkele uren voor de officiële opening van de tentoonstelling door burgemeester mr. A.L. des Tombe werd de Parkweg in Apeldoorn omgedoopt tot Prof. Röntgenstraat. Deze plechtigheid werd verricht door dr. H.C. Stam, voorzitter van de NVvR. Het lag in de bedoeling om na deze tentoonstelling te komen tot de oprichting van een Röntgenmuseum in Apeldoorn, waarbij als locatie in de eerste plaats werd gedacht aan het voormalige woonhuis van de familie Röntgen, dat de vader van W.C. Röntgen, Friedrich Conrad, liet bouwen aan de Dorpstraat, later Hoofdstraat (nr. 171) (*foto 1*). In 1953 werd aan dit huis een gevelsteen ontdekt met de initialen W.C.R. en de datum 22-10-1850, dus klaarblijkelijk door de 5-jarige Wilhelm Conrad zelf ingemetseld. Het huis werd in 1873 verkocht, is naderhand tweemaal ingrijpend verbouwd en werd later gebruikt door de Landmeetkundige Dienst van de gemeente. In de jaren negentig werd het wederom verbouwd en drastisch uitgebreid met een moderne serre (*foto 2*), en op 8 november 1995 hield Ad van Wylick een laatste gloedvolle voordracht ter gelegenheid van de onthulling van de buste van Röntgen, die voor het gebouw werd geplaatst (*foto 3*) – een initiatief van een lokaal comité onder leiding van Jos de Win.

In tweede instantie gingen de gedachten uit naar het Gemeentemuseum te Apeldoorn: het Historische Museum Marialust. De plannen hiervoor werden echter op de lange baan geschoven en raakten uiteindelijk in de vergetelheid. Een Röntgenmuseum in Apeldoorn bleek niet te passen in het nationale museumbeleid en evenmin in het beleid van de gemeente Apeldoorn. De voor de tentoonstelling verzamelde voorwerpen werden op gebrekkige wijze opgeslagen, ten dele in een oude watermolen, ten dele in een pakhuis te Apeldoorn. Eind 1978 werd door de NVvRd op initiatief van enkele leden (Kan, Simons, Van Wylick) een commissie benoemd waarin ook een lid van de NVvRth zitting nam (dr. H.C Stam tot ca. 1985, prof.dr. P. Thomas van 1985 tot 1990, prof.dr. J. Vermey vanaf 1990). Het doel van de commissie was om te onderzoeken welke mogelijkheden er waren voor de oprichting van een

Röntgenmuseum. Reeds spoedig bleek echter dat een zelfstandig museum naar het voorbeeld van het Duitse museum te Remscheid niet haalbaar was. Na een inleidend gesprek met dr. P.H. Kylstra, toenmalig directeur van het Universiteitsmuseum te Utrecht, werd duidelijk dat het Boerhaave Museum te Leiden de meest aangewezen instelling was om de Röntgencollectie in onder te brengen. De volgende stap was om de 'Apeldoornse collectie', of wat er van over was, veilig te stellen en naar Leiden te brengen.

In de periode daarna werden een aantal belangrijke voorwerpen verzameld, onder andere via een enquête onder de leden van de NVvRd, waarop een goede respons kwam. Ook waren er bijdragen van de industrie. Vermeld moet worden dat de commissie veel medewerking had van de heer Gogelein, toenmalig directeur van het Museum Boerhaave. Er kwam een omvangrijke verzameling tot stand, met name van röntgenbuizen en statieven. Problematisch waren de onderhandelingen die ondergetekende samen met Gogelein voerde met prof.dr. G.J. van der Plaats in Maastricht over de bestemming van zijn collectie buizen, en in een veel later stadium het gevecht om de eerste planigraaf van prof.dr. B.G. Ziedses des Plantes, die zich in bruikleen bevond in het Duitse Röntgenmuseum. Dit apparaat werd ons aanvankelijk toegezegd onder voorwaarde dat een replica zou worden vervaardigd voor Remscheid.

Na veel touwtrekken ging dit plan niet door, waarschijnlijk vooral door de negatieve signalen uitgezonden door Van der Plaats richting Remscheid (zie zijn brief van 20 oktober 1991 aan collega Van Wylick). In dit verband is het wel aardig om nog eens te wijzen op het artikel van Van der Plaats in het NTvG van 5 maart 1932, getiteld '*Eenige opmerkingen over de zogenaamde planigraphie met röntgenstralen*'.

De technische dienst van het Röntgenmuseum te Remscheid vervaardigde een replica met behulp van het geld ingezameld onder de leden van de NVvRd; deze was juist op tijd klaar om in 1995 in Den Haag te worden tentoongesteld ter gelegenheid van de honderdjarige herdenking van de ontdekking van de röntgenstraling. Vervolgens ging deze replica echter jarenlang mee in de door de hele wereld reizende tentoonstelling van Remscheid. Komend jaar zal de replica een definitieve plaats vinden in Amsterdam, de plaats waar prof. Ziedses des Plantes zijn planigraaf ontwikkelde en waar hij hoogleraar was. Het origineel is nog steeds in Remscheid te bewonderen.

In de zomer van 1980 slaagde de Museumcommissie erin om de Röntgenbibliotheek van prof. Wertheim Salomonson, die zich op een stoffige zolder van het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam bevond, naar het museum Boerhaave te Leiden over te brengen. Prof.dr. J.K.A. Wertheim Salomonson (1864-1922) was de eerste voorzitter van de op 14 april 1901 opgerichte 'Nederlandsche Vereeniging voor Electrotherapie en Radiologie', één der oudste Röntgenverenigingen ter wereld (waarschijnlijk de oudste na de American Roentgen Ray Society).

Een tweede Röntgenbibliotheek bleek nog aanwezig in het Binnengasthuis te Amsterdam, eveneens dik onder het stof. Beide bibliotheken werden gelijktijdig naar Leiden gebracht, waar ze door de Museumcommissie in overleg met de museumstaf werden geordend. Bijna alle boeken werden in de bibliotheek van het museum opgenomen (hiervan bestaat een lijst). De tijdschriften konden niet worden opgenomen; deze werden na bemiddeling van collega C.B.A.J. Puylaert (tijdelijk) ondergebracht op de Röntgenafdeling van het Academisch Ziekenhuis te Utrecht.

Helaas werd van alle verzamelde Röntgenobjecten slechts een klein aantal opgesteld in de permanente tentoonstelling van het museum Boerhaave. Het grootste deel van de collectie bevindt zich in een depot van het museum. De huidige directie van dit overigens zeer fraaie museum (in de tegenwoordige behuizing in het oude Cecilia Gasthuis) heeft andere prioriteiten. Na het overlijden van directeur A.J.F. Gogelein (1985), die werd opgevolgd door dr. G.A.C. Veeneman, was de sfeer in het Museum Boerhaave veranderd en de belangstelling

voor de Röntgencollectie afgenomen, ondanks de redelijk goede verstandhouding met de conservator K. Grooss. In het museum is de verzameling wel in goede handen en blijft bewaard voor het nageslacht.

Sinds 1988 was ook collega A.B.M. van de Bergh lid van de Museumcommissie. Op 15 mei 1993 werd een wetenschappelijke vergadering van de NVvR gehouden in het Museum Boerhaave, waar afscheid werd genomen van de collegae dr. W.A.H. van Wylick en A.J. Simons. Tijdens deze vergadering werden ook videobanden getoond van interviews die prof.dr. G. Rosenbusch had met Ziedses, Van der Plaats en Van Wylick. Na de vergadering was er gelegenheid om het museum te bezichtigen.

Het laatste wapenfeit van de Museumcommissie was de veiligstelling van de röntgenkamer van de P.W. Jansenstichting, het voormalige sanatorium te Almen. De commissie was door collega J.H.M.A. Krens, radioloog te Zutphen, opmerkzaam gemaakt op de komende ontmanteling van deze nog geheel in originele staat verkerende röntgeninstallatie uit het jaar 1949. Het transport en de tijdelijke opslag van de nogal omvangrijke apparatuur werd verzorgd door Philips B.V. Nederland. Helaas duurde het nogal lang voordat deze apparatuur naar Leiden kon worden gebracht, maar uiteindelijk is het wel gelukt.

In 1992 werd een werkgroep actief, bestaande uit vertegenwoordigers van alle verenigingen die met röntgenstralen te maken hebben, ter voorbereiding van de honderdjarige herdenking van de ontdekking van de röntgenstralen in november 1995.

Op de vergadering van de Museumcommissie met het bestuur van de NVvR op 13 november 1995 – die trouwens ook weer plaatsvond in het Boerhaave Museum te Leiden, en ditmaal gepaard ging met een stijlvol diner – werd besloten om de Museumcommissie om te vormen tot de huidige Historische Commissie, met als taakopdracht het archivariaat, het beheer van het cultureel erfgoed van de Vereniging (materieel, maar vooral immaterieel), en het aanwakkeren van het historisch besef der leden.

C. Kan
emerituslid

Foto 1: Hoofdstraat 171 te Apeldoorn rond 1960. Vader Friedrich Wilhelm Conrad liet het bouwen, de vijfjarige Wilhelm Conrad zelf legde de eerste steen en woonde er tot 1862, waarna hij naar Utrecht ging om onderwijs aan de Technische School te volgen. In 1865 zakte hij voor het toelatingsexamen voor de Utrechtse Universiteit en ging daarom in Zürich studeren.

Foto 2: Hoofdstraat 171 te Apeldoorn anno 2001. Na de uitbreiding van het oude pand met een moderne serre in 1995 zijn er op de begane grond twee cafés gevestigd, links het 'Café 1850' en rechts het 'Röntgencafé'; op de bovenverdieping in het oude gebouw is het restaurant 'De burens van Röntgen' gevestigd.

Foto 3: De buste van W.C. Röntgen werd op 8 november 1995 onthuld door dr. W.A.H. van Wylick.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.